

UDK/UDC: 373.1(497.5 Grižane) (091)

373.1(497.5 Blaškovići) (091)

IVAN BARBARIĆ

Grižane, profesor povijesti u mirovini

ŠKOLE U GRIŽANIMA I BLAŠKOVIĆIMA

Prilog za povijest školstva na području Grižane-Belgrad¹

Uvod

Prve osnovne škole na području Vinodola osnovane su relativno rano, mada u prvo vrijeme nisu bile državne (općinske) odnosno svjetovne nego crkvene, i u njima su se mladići pripremali za svećenike, ali se obrazovao i manji broj djece imućnih obitelji koji nisu postajali svećenici.

Već u 16. st. svećenici grižansko-belgradskog kaptola, te crikvenički i novljanski pavlini, odigrali su značajnu ulogu u razvitku pismenosti i školstva. Držali su škole i bili žarišta duhovne kulture i opismenjavanja, a posebno su zaslužni za razvoj glagoljaške pismenosti i vršenje vjerskih obreda na narodnom jeziku. Jedan od onih koje su obrazovali crikvenički pavlini bio je i Juraj Julije KLOVIĆ (1498. – 1578.), znameniti minijaturist ili sitnoslikar, koji je tu uz osnovno obrazovanje stekao i temelje humanističkih znanosti, te dobio prve poduke u crtanju, da bi se potom usavršio u Italiji i postigao svjetsku slavu.

¹ Zbog nepotpune dokumentacije, osobito one za razdoblje od 1918. do 1941. godine, ograničio sam se na godine za koje sam raspolagao dokumentacijom, u nadi da ću u nastavku istraživanja doći do ostalih izvora i napisati cjelovitu povijest školstva ovoga kraja. U tu svrhu pozivam sve koji raspoložu bilo kakvim relevantnim izvorima, spomenicama škola, ili imaju neka saznanja o tome, da mi omoguće korištenje njima, za zajedničko dobro.

Kod belgradskih kanonika (ili pavlina), vjerojatno je prvo obrazovanje dobio još jedan Vinodolac – Juraj Juričić (poč. 16. st. - 1578.). On je kao i Klović vrlo rano napustio rodni kraj i kasnije kao pop glagoljaš, protestantski pisac i pristaša reformacije, svoju djelatnost razvijao u Sloveniji, (Kamniku i Ljubljani), gdje je i umro.

U 19. stoljeću u prvoj grižanskoj školi školovao se i Mihajlo Kovač (1859. i 1886.), rođen u Dolincima (kovači), prvi Grižanac koji je stekao fakultetsku naobrazbu, završivši u Beču filozofiju. Zapazivši njegovu nadarenost car Franjo Josip I uzeo ga je na dvor i povjerio mu odgoj i obrazovanje sina, princa Rudolfa. Nažalost teška bolest prekinula je njegove ambicije. Bolestan, vratio se u Grižane gdje je i umro u 27. godini života. Bečki prijatelji na njegovu posljednjem počivalištu u belgradskom groblju dali su uklesati tekst: „Tužni spomen nezaboravnom prijatelju“.

Mnogo kasnije u grižanskoj školi svoja prva znanja stekao je i još jedan veliki sin Grižana, književnik i književni povjesničar dr. Antun Barac (1894.-1955.), rođen u selu Kamenjak.

U osnovnim školama u Grižanima i Blaškovićima generacije Grižanaca stekle su svoja prva znanja, a učili su ih vrsni učitelji, bliski djeci i narodu. Neki od njih, ušli su u „legendu“ kao: Dragutin Šepić, Ivan Fressel, Stjepan Mažuranić, Adalbert (Berto) Tićak, Franjo Papić (Franica učitelj), Zorka Laschner-Zastavniković, Milka i Vlado Blašković, Albina Nevenka Tićak-Stašić i drugi. Učitelji su uglavnom bili i orguljaši u crkvi sv Martina u Grižanima i u drugim crkvama, a bavili su se i muzičkom podukom mladih, te vodili mjesne zborove.

Od privatnih do državnih škola

Krajem 18. i početkom 19. stoljeća u Županiji modruško-riječkoj bilo je vrlo malo škola. Po selima, ako je gdje i bila koja pučka škola, uglavnom su učili samo čitati i pisati, a djecu su najčešće podučavali orguljaši, koji su sa skromnim znanjem, usput vršili učiteljsku službu. U mnogim mjestima Županije nisu postojale škole, već su donekle pismeni ljudi, ponajviše propali zanatlije, sakupljali djecu u privatnim stanovima i tamo ih podučavali u čitanju i pisanju. Na taj način su se ovi „učitelji“ prehranjivali, idući od kuće do kuće, ili su od roditelja svojih učenika dobivali nekakvu mjesečnu plaću. Kakva je ta nastava bila nije teško zamisliti; bila je valjana samo tamo gdje su djecu poučavali svećenici.

Obuka u tim školama nije trajala cijelu godinu, već obično preko zime. Početkom poljodjelskih radova nastava je prekidana, jer su djeca pomagala u poljoprivrednim radovima ili su u kući vodila brigu o starcima i stoci.

U školama na području Vinodola prvi učitelji bili su: u Bribiru najmlađi kanonik, u Crikvenici i u Novom najprije pavlini a kasnije suci, u Ledenicama dočasnici, u Driveniku i Grižanama kapelan (A. Cuvaj. Građa....sv. II, str. 191). Nakon dekreta carice Marije Terezije (1740.-1780.) o školama se morala brinuti država, pa škole dobivaju više svjetovni karakter. Umjesto dotadašnjih učitelja svećenika, vođenje nastave sve više preuzimaju svjetovni učitelji.

Te tzv. pučke škole bile su trivijalne, jer se uz vjeronauk učio trivium: čitanje, pisanje i računanje. U njima nisu mogli raditi učitelji koji nisu znali njemački jezik što je davalo prednost tuđincima koji su poznavali njemački jezik.

Kasnije je dana mogućnost i našim ljudima da se izobrazu u njemačkom jeziku. Sinovima seljačkog staleža dozvoljen je prijelaz u latinske škole, ali samo onima koji su u prethodnoj školi imali „prvi red s odlikom“, tj. odličnim učenicima, kao i djeci iz građanskih obitelji koji su imali „prvi red“. U preporuci cara Josipa II. (1780.-1790.) stoji: „Što se tiče takozvane pučke (normalne) škole, ukoliko se odnosi na samu poduku mladeži u čitanju i pisanju, Nj. Veličanstvo upozorava, da će biti za državu indiferentno, da li se mladići podučavaju metodom saganskom ili kojom drugom. Samo valja paziti, da budu trivijalne tako uređene u ovom kraljevstvu, da svakome zavičajnom podaniku pružaju zgodu, i da svoju djecu naobrazu, osim vjere, u čitanju, pisanju i računanju“ (A. Cuvaj, Isto, str. 27).

Kad su 1783. godine propisane školske knjige, to je otežavalo polaganje škola siromašnoj djeci. Bilo je pritužbi i na raznolikost predmeta u kojima se djeca poučavaju. Kako nije bilo dovoljno školskih knjiga, za vrijeme nastave služilo se po dvoje djece jednom knjigom, a knjige su poslije nastave ostajale u školi.

Naredbom Kraljevskog namjesničkog vijeća od 3. veljače 1770. propisano je ocjenjivanje učenika: valde bene (vrlo dobar), bene (dobar), mediocritet (srednje), i male (loše). Ocjena „odličan“ nije se primjenjivala.

Veliki školski praznici, prema naredbi „Ratio educationis“ iz 1777., bili su u rujnu i listopadu, ali 1787. prenijeli su se na srpanj i kolovoz. Međutim, dopisom od 24. siječnja 1788. godine Kraljevsko namjesničko vijeće dalo je pravo „naukovnom povjerenstvu“ da po selima može trajanje tih praznika urediti prema svom nahođenju.

Kao što je već rečeno, prije osnivanja prvih pučkih škola u Vinodolu postojale su crkvene škole, najčešće pri samostanima, kao što su pavlinski samostani u Crikvenici i Novom. Naredbom od 20. ožujka 1786., za vladanja cara Josipa II., ukinut je red pavlina. Time prestaje i njihova djelat-

nost u Vinodolu, a školstvo poprima svjetovni karakter: osnivaju se državne (općinske) opće pučke škole.

U Novom to se dogodilo 1786., u Bribiru 1787., u Grižanima 1788., a u Crikvenici 1797. Sve su najprije bile privatne, a potom državne. (J. Sokolić: Školstvo Vinodola, VZ 3, str. 419).

Prvi školski udžbenici bili su na njemačkom jeziku, a početkom 19. stoljeća počinju se tiskati i na hrvatskom jeziku. Nastava se također počinje odvijati na hrvatskom jeziku, ali će njemački jezik kao nastavni predmet ostati sve do 1861. Za one koji su završili četiri razreda uvodi se opetovnica koja se održavala dva puta tjedno, obično četvrtkom i nedjeljom. Školski zakon iz 1874., uredio je škole kao četverorazredne. Pored vjeronauka učilo se čitanje, pravopis, slikovnica, zemljopis, povijest, računarstvo i krasopis.

Iz zapisnika s pogodbom o osnutku škole u Grižanima i izdržavanju „učitelja u mistu i plovaniji Griškoj i Belgradskoj“, od 20. kolovoza 1788. godine u Crikvenici zaključujemo da se već te godine pokretalo pitanje osnovne škole u Grižanima, odnosno zahtijevalo da tadašnja privatna škola postane općinskom javnom školom s pravim učiteljem. Međutim, još 1790. godine u školi u Grižanima nastavnici su svećenici Kaptola griško-belgradskog, koji je bio ukinut 1789. godine (A. Cuvaj, Isto, str. 25).

ŠKOLA U GRIŽANIMA

Prva škola u „Desetincu“

Prema jednom popisu učenika po parohijama (župama) iz 1766. godine u župi Grižane bilo je za školu sposobne djece 171, a u župi Belgrad 186 ili ukupno 357 učenika. U Zapisniku od 5. prosinca 1855. godine, sastavljenom u Župnom uredu Grižane na njemačkom jeziku, stoji podatak da župa Grižane obuhvaća 16 mjesta i 2 600 stanovnika, i ima, prema matičnom popisu, 394 za školu sposobne djece obaju spolova: griška strana 137, a belgradska 157. Bilo je stoga zakonski opravdano osnivanje narodne osnovne škole. Bilo je potrebno još samo pronaći podesne prostorije, kao i stan i dohodak za učitelja.

Kao najpodesniji prostor za školu u Grižanima predviđena je zgrada zvana „Desetinac“², koja je bila u vlasništvu Župne zajednice, odnosno župne crkve sv. Martina u Grižanima, pa je valjalo tražiti odobrenje crkvenih vlasti da se škola smjesti u tu zgradu, na mjestu zvanom Gorica. Da su crkvene vlasti pri-

² Spomenuta zgrada zvala se Desetinac jer se u njoj spremala desetina, koju je narod davao Crkvi i svećenstvu.

POPIS UČENIKA PO ŽUPAMA (PAROHIJAMA) 1766. GOINE

Šire područje:

Župa	Učenika
GRIŽANE	171
BELGRAD	186
DRVENIK	206
BRIBIR	549
NOVI i LEDENICE	393
GROBNIK	463
BAKAR	500
HRELJIN	331
KOTOR (CRIKVENICA)	101
Ukupno	2900

Uže područje Vinodola:

Župa	Učenika
GRIŽANE	171
BELGRAD	186
DRIVENIK	206
BRIBIR	549
NOVI I LEDENICE	393
Ukupno	1505

Grižane i Belgrad:

Župa	Učenika
GRIŽANE	171
BELGRAD	186
Ukupno	357

stale na taj prijedlog vidi se iz pisma senjskog biskupa Emerika Ožegovića, kotarskom predstojniku Kellerspergu u Rijeci od 15. siječnja 1856. godine, u kojem piše:

„Bilo mi je prijatno čuti u Vašem dopisu od 18. prosinca prošle godine da je zaključeno kako će se u Grižanima podići nova narodna škola. Nema nikakve prepreke da za to ne bude upotrebljen „Desetinac“. Da bi tu jedan kapelan mogao biti, istovremeno i učiteljem, o toj ćemo se mogućnosti još postarati.“ (AH, Riječka županija, kut. 5.b. sp. 130/7801)

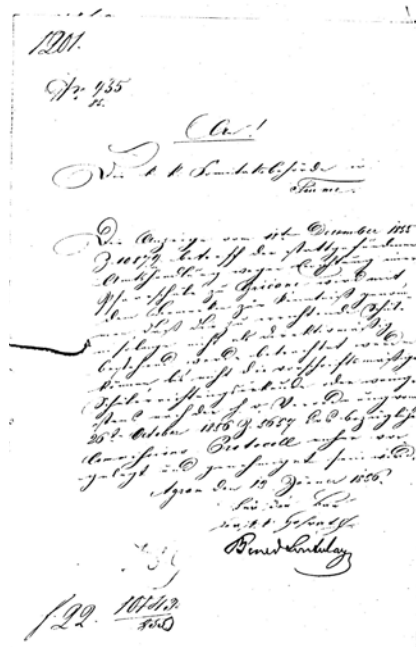
S osnivanjem škole u Grižanima suglasna je i Banska konferencija u Zagrebu, što se vidi iz dopisa upućenog KK Katastarskoj upravi u Rijeci, od 13. siječnja 1856. godine u kojem piše:

„Ukaz od 18. prosinca 1855. godine broj 10875, koji se odnosi na osnivanje nove župne škole u Grižanima, primljen je od ove nadležnosti s odobravanjem i opaskom da njeno odobrenje ne može biti uzeto u razmatranje dok se ne dobije za to pismeno odobrenje, ili u najmanju ruku bude usklađeno s postojećim odredbama do 26. listopada 1856. godine i o tome sastavljen protokol.“ Za Bansku kancelariju potpisao se Benedikt Lentulaj. (Isto, broj 1201, 455/85).

U skladu s tim traženjem izrađena je dokumentacija za adaptaciju i izgradnju nove zgrade (3 plana, 5 crteža). Plan adaptacije crkvene zgrade „Desetinac“ u buduću školu izradio je Gustav Liehman, koji je u ime putnih troškova dobio 20 forinti za službeni dolazak u Grižane. (Isto, broj 2053/2-1856, Potvrda o računu u opć. Uredu u Grižanima).

Planovi izgradnje školske zgrade dostavljeni su KK Građevinskom uredu u Zagrebu, koji je razmotrio prijedloge i izneseni plan, te izdao suglasnost za gradnju, tj. utemeljenje nove zgrade, o čemu izvještava dopisom od 27. srpnja 1856. (Isto, br. 7452/1856).

Stručna komisija, poslana od strane Građevinske direkcije u Zagrebu, trebala je na terenu utvrditi uvjete gradnje i građevinskog zemljišta. Kako ista još 2. kolovoza 1856. godine nije poslala svoj izvještaj, Katastarski ured u Rijeci se žalio da ne može izdati suglasnost za gradnju. Procedura oko adaptacije prostora za školu se doista zakomplicirala i došlo je do problema oko

dokumentacije, jer se još u rujnu 1856. godine vodi prepiska između KK Građevinske direkcije u Zagrebu i KK načelstva u Rijeci.

Građevinska direkcija iz Zagreba javlja Kotarskom načelstvu u Rijeci 8. rujna 1856. da je poslala ovom Uredu sve dokumente, koji se odnose na gradnju škole u Grižanima, uz napomenu da će još jednom pogledati ima li u arhivi još neke dokumente.

Nakon te prepiske i već gotovog dogovora za gradnju školskog prostora građevinski inspektor iz Zagreba upozorava na nedostatke predviđenog građevinskog zemljišta i utvrđuje uvjete koje bi trebalo ispuniti. U dopisu se kaže:

„Kako mi je državno odvjetništvo prosljedilo dokumentaciju o gradnji nove škole u Grižanima, moram primijetiti da se radi o jednom nepodesnom građevinskom zemljištu. Zatim i navedeni plan gradnje s obzirom na potreban školski prostor kao i sobu za učitelja, kako i komisija navodi u svom protokolarnom izvještaju, na predviđeni broj budućih učitelja, nije prihvatljiv za izvedbu.“

Prema izvješću KK Kotarskog građevinskog ureda u priloženoj dokumentaciji vidljivo je da bi trebalo:

1. *S kotarskom upravom pronaći jedno drugo prikladnije mjesto za gradnju, a ako to ne bi bilo moguće, tada zidove odstraniti te u cijeloj dužini*

POPIS DJECE SPOSOBNE ZA ŠKOLU I VJERONAUKE NA
GRIŠKO-BELGRADSKOM PODRUČJU PO SELIMA U 19. SZOLJEĆU

<u>Stran Belgradska</u>		<u>Stran Sveto - Anka</u>	
<u>S e l o</u>	<u>U č e n i k a</u>	<u>S e l o</u>	<u>U č e n i k a</u>
BELGRAD	3	FRANOVIĆI	9
BLAŠKOVIĆI	4	MAVRIĆI	34
ANTOVO	30	BARCI	49
BARETIĆI	31	ŠARARI	14
BAŠUNJE	23	SAFTIĆI	20
KOSTELJ	66	MIROŠI	16
KAMENJAK	25	DOLINCI	27
		GRIŽANE	17
		MARUŠIĆI	24
Ukupno	182		210
SVEUKUPNO NA PODRUČJU GRIŽANA-BELGRAD		392 učenika	

položiti pravokutnu osnovu za podrum po cijeloj dužini zgrade i nadsvoditi ga čvrsto zidanim svodom, te solidnom konstrukcijom i potpornijima osigurati statiku učionice i učiteljevog stana. Jednako bi trebalo nužno na prvom katu od učiteljevog stana izvesti posebno stubište, kojim bi se dobio poseban ulaz za taj stan.

2. *Broj djece sposobne za školu, prema komisijskom zapisniku, iznosi 394, a broj djece koja bi stvarno pohađala školu iznosio bi 263 - tako bi i kod dvokratne nastave u školske učionice trebalo stati 131 učenik, a prema projektu u jednu učionicu moglo bi stati najviše 112 učenika.*
3. *Prema postojećim propisima ne može ni jedna učionica primiti više od 100 učenika. Tako dvije učionice, kao i stan učitelja ako bi se i on koristio, ne bi davali dovoljno mjesta za sve učenike.*

Ove napomene neka razmotri Kotarska uprava i o tome sačini pismeni izvještaj. Zbog hitnosti rješenja ovog problema, treba cijelom slučaju priložiti i jednu skicu iz koje bi se jasnije vidjelo rješenje.

KK Građevinski inspektor (Isto, 3502/56)

Zagreb, 27. rujna 1856.

Koliki su interes pokazivali Grižanci za obrazovanje svoje djece i stvaranje uvjeta za njihovo školovanje vidi se najbolje iz jedne izjave predstavnika Župe Grižane iz tog vremena, u kojoj se kaže:

„Mi želimo osnivanje pučke škole u Grižanima i obvezujemo se svakom učitelju davati godišnje tri stotine forinti uz stan u naravi te pravodobno potrebna drva za njega i ogrjev škole i to sječena drva tri stotine bremena, u veličini koliko jedna jaka žena može nositi. Radi uređenja sobe u crkvenoj zgradi „Desetinac“ izjavljujemo se spremni plaćati godišnju najamninu od 15 forinti crkvenoj blagajni i snositi potrebne troškove za popravak stropova i za školske klupe. Mi smo pripravnici uz jeftine plaćevne uvjete crkvenu zgradu „Desetinac u vlasništvo preuzeti i molimo da u tom pogledu shodni koraci poduzeti budu.

Potrebnu izgradnju škole sa upotrebom zgrade „Desetinac“ ne možemo na svoj trošak izvesti radi oskudnih prilika, ali ćemo potrebnu radnu snagu i dovoz pijeska, vapno i građevinsko kamenje priskrbiti. Molimo stoga da nam za tu gradnju crkveni padron ostali građevni materijal i troškove stručnjaka kao doprinos dade.“ Izjavu su potpisali odbornici Župe (Izvor: Spomenica Osnovne škole Grižane).

Opća pučka škola u „Desetincu“ počela je radom 6. svibnja 1857. godine, kao državna škola. Prvi učitelj bio je kapelan Mirko Šegulja, uz godišnju plaću od 60 forinti. Prvi učitelj svjetovnjak bio je Anton Škrgatić, koji je došao školske godine 1859/60. Kasnije se nastava održavala u privatnim kućama, a u zgradi „Desetinac“ bilo je sjedište Općinskog poglavarstva i stan bilježnika.

Nova školska zgrada u Grižanima

Za vrijeme potresa 1916. zgrada je bila veoma oštećena i od prve grižanske škole ostala je samo ruševina.

Sve do II. svjetskog rata ostala je tradicija oglašavanja važnih vijesti i obavijesti pučanstvu upravo na tom mjestu ispred plovanije, što je nekada vršio „pandur“ ispod jednog starog kopriivića.

S obzirom na to da je „Desetinac“ u prošlosti Grižana imao značajnu ulogu, kako za školstvo, tako i za općinsku upravu i crkvu, bilo bi dobro, da ne kažemo potrebno, adekvatno obilježiti to mjesto barem jednom spomen-pločom u znak sjećanja na mjesto gdje su udareni temelji prosvjete i kulture Grižanaca.

Kako se nakon „Desetinca“ nastava održavala po privatnim kućama, nastala je potreba za izgradnjom prave školske zgrade. Tu su akciju pokrenuli općinski i školski odbori pa je Školski odbor 1879. uputio molbu Zemaljskoj vladi u Zagrebu za financijsku pomoć, ali bez uspjeha. Tek tri godine kasnije – 1882. zajamčila je Zemaljska vlada Hrvatske financijska sredstva (potporu) u iznosu od 2 000 forinti za izgradnju nove školske zgrade u Grižanima.

Polaganjem temelja 1. travnja 1886. godine započela je gradnja nove školske zgrade, a nastava u novosagrađenoj školi započela je 1. ožujka 1887. godine. U početku je škola imala tri učionice i stan za upravitelja, ali kako je

1908. proširena u četverorazrednu, za rad četvrtog odjeljenja morala se izmijeniti jedna prostorija u privatnoj kući na „Bačevu“, u središtu Grižana. Pregradnjom još jedne učionice i učiteljskog stana 1915. godine nastala je današnja velika školska zgrada, koja je zbog malog broja učenika prestala radom 1990. godine, te danas djeca s ovog područja polaze Osnovnu školu u Triblju.

Kako je školsku zgradu trebalo održavati, za njen popravak davala je pomoć i Zemaljska vlada u Zagrebu, te je tako još 1910. godine dala pomoć od 2 500 kruna (A. Cuvaj, Isto, str. 205). Dakako da su u tome sudjelovale i lokalne vlasti.

Među učiteljima koji su službovali u grižanskoj školi od njenog utemeljenja, bio je i Mihovil Pleše, koji je 1894. godine imenovan za županijskog školskog nadzornika u Zagrebačkoj županiji. Ovdje je službovao i Stjepan Mažuranić (rodj. 1847.), koji je zbog svojih naprednih ideja bio proganjan od strane bana Khuena Hedervarya (1849.-1918.). Izdao je „Hrvatske narodne pjesme“, među kojima ima najviše novljanskih narodnih pjesama, što je i razumljivo jer je bio rodom iz Novog.

Od kraja 19. stoljeća do Prvog svjetskog rata učitelji i učiteljice Osnovne (pučke) škole u Grižanama bili su: Ivan Lipovac, kao učitelj i upravitelj škole (1897.-1902.), Danica Prpić (1897.-1898.), Marija Kolić (1898.), Julka Gsanger, kao privremena učiteljica (1900.), Tereza Blažina (1900.-1906.), Vera Tkalec (1901.-1906.), Ivan Fressel, ranije učitelj u Bribiru, kao učitelj i ravnajući učitelj (1904.-1917.), Nada Vučić (1907.), Marija Brusić (1907.), Zora Laschner (1912.-1917.), Danica Vučić (1912.-1914.), Petar Petelko (1912.-1914.), Ivan Malinarić (1916.-1917.) i Marija Sabljak (1916.-1917.).

Iako danas zgrada škole u Grižanima nema svoju prvotnu funkciju trebalo bi ju zaštititi i obnoviti, jer predstavlja vrijedan spomenik kako arhitekture, tako i kulture i prosvjete ovoga kraja.

ŠKOLA U BLAŠKOVIĆIMA

Opća pučka škola za područje Belgrada otvorena je u Blaškovićima 7. rujna 1885. godine. Školu je šk. godine 1885/86. pohađalo 167 učenika (123 dječaka i 44 djevojčice), izdvojenih iz školske općine Grižane. Djeca su bila iz sela Bašunje Velike, Pećca, Tribalj, Podsopalj, Janjeval, Ričina, Kostelj, Baretići, Antovo i Belgrad.

Prvi učitelj škole u Blaškovićima bio je Dragutin Šepić, koji je u toj školi proveo 25 godina kao učitelj i ravnatelj, sve do svoje smrti 1910. Do izgradnje školske zgrade nastavu je Šepić izvodio u kući Ivana Kneza Martinova u Blaškovićima.

Izgradnja školske zgrade započela je u listopadu 1885. godine. Brigu o radu škole i o radovima na izgradnji vodio je školski odbor, što ga je 11. siječnja 1886. godine osnovala Podžupanija riječka. Članovi prvog odbora za područje Belgrada bili su: Grgur Knez (glavar mjesne općine Belgrad) kao predsjednik odbora, Ivan Knez i Mato Blašković, iz Blaškovića, kao zamjenici predsjednika, te Martin Citković iz Bašunja, Ivan Brnčić iz Pečca, Josip Domjan iz Podsoplja i Ivan Pilaš, postolar iz Kostelja, kao članovi.

Na sastanku, održanom 24. siječnja 1886. godine, odbor je proširen novim članovima, te su u odbor ušli i Petar Matejčić, župnik, Martin Mavrić, općinski načelnik te Dragutin Šepić, učitelj iz Blaškovića. Za zamjenika predsjednika izabran je Martin Cvitković. Dragutin Šepić izabran je za učitelja, mada je tu dužnost obavljao već otpočetka školske godine. Šepić je pred školskim odborom 3. ožujka 1886. godine položio svečanu zakletvu kao prvi učitelj belgradske pučke škole.

Godine 1886. ukinuta je Županija riječka i osnovana Županija modruško-riječka, sa sjedištem u Ogulinu, razdijeljena je na više kraljevskih kotarskih oblasti koje su počele djelovati 1. rujna 1886. Kr. kotarska oblast za Kotar Vinodol imala je sjedište u Novom.

Već krajem listopada 1886. godine belgradsku školu posjetio je veliki župan MRŽ, i kad je vidio da ima mnogo učenika, preporučio da se otvori i

drugo učiteljsko mjesto. Ta je preporuka ostvarena tek za nekoliko godina, do kada je Šepić sam vodio školu.

Školska zgrada izgrađena je 1887., i već je u veljači iste godine u njoj započela nastava. Školske godine 1886/7. bilo je upisano 175 učenika. Danas su škole u Grižanama i u Blaškovićima zatvorene zbog malog broja djece.

U Spomenici škole u Blaškovićima zabilježen je i posjet hrvatskog bana grofa Dragutina Khuena Hedervarya (ban od 1883. do 1903.). U pratnji Stjepana Spevca, odjelnog predstojnika za bogoštovlje i nastavu, dr. Nikole Jurkovića, savjetnika, Đure Stipetića, velikog župana MRŽ i O. Rajkovića, upravitelja Kr. kotarske oblasti u Novom, ban je školu posjetio 18. svibnja 1889. Izidor Kršnjavi, predstojnik odjela za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade, posjetio je i pregledao školu u dva navrata – 24. travnja 1893. i 14. travnja 1894. te Antuna Cuvaja (28. travnja 1893.) kao zemaljskog školskog nadzornika.

Do 1890. godine školu u Blaškovićima pohađala su i djeca iz nekih sela tribaljskog područja, koja su ranije išla u Grižane. Te godine počela je nastava u Triblju s učiteljicom Julkom Gojšić, no nakon njenog odlaska (1892.) djeca se vraćaju u Blaškoviće, sve do 1893., kada ponovno počinje radom škola u Triblju nakon što je izgrađena nova zgrada.

S obzirom na velik broj djece učitelj Šepić nije mogao sam držati nastavu, pa je školski odbor raspisao natječaj za još jedno učiteljsko mjesto, na koji se prijavila učiteljica Danica Prpić, koja je nastupila na rad 27. rujna, što je Šepiću znatno olakšalo rad.

Tada su u školskom odboru bili Filip Papić, općinski načelnik, koji je zamijenio Grgu Kneza na dužnosti predsjednika odbora, Martin Cvitković, kao potpredsjednik, te članovi Ivan Vučić, općinski bilježnik iz Grižana, Ivan Knez iz Blaškovića, Mate Balas iz Kostelja, Ivan Knez iz Antova, Ivan Pavelić, župnik iz Grižana i Dragutin Šepić, učitelj, kao perovođa odbora.

Nastojanjem odbora, a posebno njegova člana i učitelja D. Šepića, osnovana je učiteljska i učenička knjižnica, što je umnogome pridonijelo unapređivanju nastave i razvijanju interesa za literaturu kod učenika i mještana, koji su često koristili knjižnicu. Zahvaljujući trudu učitelja D. Šepića na prikupljanju knjiga, knjižnica je imala fond od nekoliko stotina knjiga. Mnogi su poklanjali knjige, a među njima i pop Mate Balas, rodnom iz Kostelja, koji je kao svećenik službovao u Rijeci. To je onaj dobročinitelj čijom su zaslugom u belgradsku crkvu došle orgulje iz 17. stoljeća. (Vidi članak o belgradskoj crkvi u ovom broju Vinodolskog zbornika).

Dragutin Šepić je 11. kolovoza 1894. godine imenovan ravnajućim učiteljem (ravnatelj škole), a Jelena Šegota privremenom učiteljicom (do definitivnog popunjavanja učiteljskog mjesta). Ona je školske godine 1896/7. premještena na Grobnik odakle je na njeno mjesto došla učiteljica Dragica

Rukavina, koja je, međutim, već u veljači premještena je u Senj, a na njeno mjesto došla učiteljica Jelka Prašnicki.

Ravnatelj škole D. Šepić nije bio samo vrstan pedagog, već je svoju bogatu aktivnost razvio i izvan škole kroz razne oblike narodnog prosvjeđivanja i podučavanja. Bio je i kroničar ovog kraja i škole, pa je zabilježio mnoga zbivanja u školi i mjestu. Zanimljiv je njegov zapis o nevremenu, koje je 1894. godine zahvatilo ovaj kraj, objavljen u Spomenici škole.

„Dne 21. kolovoza 1894. godine oko pol ure poslije podne navukla se gusta tmasta oblačina i prosu se najprije uz grmljavinu tuča (suha bez kiše). Koja je do deset minuta padala, a zrnja bijahu tako nekoja velika kao mala kokošja jajca, te manja poput oraha. Zatim stala kiša uz silni vjetar pluštiti i zrnja poput lješnjaka padati, što je trajalo četvrt sata. Sva okolica bijela, kao da je sniegom pokrivena. Po kutovih čitave gomile sniega, kojih je bilo i trećeg dana vidjevati. Vinogradi, glavni prihod ovog kraja, sasna potučeni i uništeni, tako, da niti listova zelena videti nije. Isto je tako postradalo i drugo voće kao: smokve, itd. Najviše su postradala sela ove školske općine: Velike Bašunje, Antovo, Baretići, Belgrad, zatim gornji dio Kostelja - sve uništeno te izgleda kao usred zime. Dočim od crkve BDM u Belgradu prema Grižanima nije padala tako krupna tuča, već kao lešnjaci; toga radi nisu tamošnja sela tako nastradala. Takva što u ovoj školskoj općini ne pamte sede glave naših staraca.“

„Iste je godine bilo i drugih nedaća. Tako je zbog boginja (kozice) bila mjesec dana prekinuta nastava u školi.“

Koliko je D. Šepić bio voljen u narodu i cijenjen u društvu pokazuje i ovaj poziv na komemoraciju u povodu njegove smrti, koja je bila upriličena 27. ožujka 1910. godine u Osnovnoj školi Blaškovići.

U razdoblju od 1884. do 1905. tj. do početka adaptacije stare školske zgrade, u školi su radili: šk. god. 1894/5. Dragutin Šepić, Jelena Šegota i Antun Harlić (vjeroučitelj); šk. god. 1895/6. Dragutin Šepić, Jelena Šegota i Stanko Filo (vjeroučitelj); šk. god. 1897/8. do 1899./1900. D. Šepić, Dragica Rukavina, Jelena Prošnicki, te Stanko Filo (vjeroučitelj). Kasnijih godina tu su službovali i Marija Rukavina, Katarina Zmajlović, Dragica Sokolić, Stjepan Petovac, Matija Polić, Ivan Pindulić, Ivan Papić, Mate Matasić, Albert Tućak, Josip Fajdetic, Milka Maršanić Blašković i njezin suprug Vladimir Blašković, te vjeroučitelji Zvonimir Turina i Grgo Starčević. Dragutin Šepić umro je 9. ožujka 1910. godine a na njegovo mjesto ravnajućeg učitelja došao je Adalbert Tićak iz Grižana.

Adaptacija školske zgrade započela je 14. lipnja 1905. godine. Na drugom katu uređena je još jedna učionica, dozidan je zahod nad bivšom kuhinjom, a u prizemlju uređen učiteljski stan. Sada su na prvom katu bile dvije učionice: prijašnja dulja, te nova duga 8,90 m, široka 4,5 m i visoka 4 m. Radovi na adaptaciji zgrade povjereni su poduzetniku Ivanu Knezu Martinovu, op-

ćinskom glavaru iz Blaškovića, a dovršeni su krajem 1905. godine. Troškovi su bili veći od predviđenih (4500 kruna) i iznosili su 4947 kruna i 27 filira. U namirenju tih troškova s 2 000 kruna sudjelovala je i Zemaljska vlada.

Gospodo, prijatelji i braćo!

Kome Vam nije još u živoj uspomeni crni dan 10. o. mj., kada se iz susjednog nam mjesta Novi diljem Vinodola razlieže toli turbna i sudbonosna po nas viest, da nam je tamo dan prije toga neumolna smrt ugrabila dragog učitelja, milog druga, iskrena prijatelja i uzor-otca obitelji g. **Dragutina Šepića!**

Kome od Vas još i danas srce ne zadržće u grudima na samu pomisao, da toga obljubljenog uzor-čovjeka danas već među živima nema!

I danas mi još lebdi pred očima tužna slika novljanskoga groblja, gdje se na turbne rieči svećenika: »Pokoј vječni daruj mu Gospodine!« orosiše suzama oči svih prisutnih ne samo Belgradaca i Grižanaca, već cieloga svieta okolo na okolo. Mnogo naime novljansko i bibrirsko srce nije moguće ni poznavalo plemenitog pokojnika, ali videći plakati svoju braću i susjede, čutilo je, da je naš Vinodol a i naša domovina Hrvatska izgubila nesto više nego običnog čovjeka.

I jest! Hrvatska domovina izgubila je jednoga od najboljih trudbenika u kolu bakljonoša pučke nastave, cio Vinodol dobrog prijatelja i savjetnika. A mi? No što smo mi Belgradci i Grižanci u njemu izgubili, toga Vam ja gospodo i braćo nisam kadar ovdje izpriopovediti, o tom bi se dale pisati knjige, da se uzmogne sabrati podatke njegova plemenitog rada i nastojanja.

Punih 25 godina je bio među nama! Zar kao gospodin? Ne! Kao prijatelj? Ne! Kao neprijatelj? Podnipošto ne, već kao pravi učitelj, koji shvaća položaj svoj onako, kako ga čovjek shvatiti mora: svima ravan, svima jednakom mjerom odan, naučaje svoje stado ne samo čitati i pisati, već ga uči svojom glavom misliti, uči ga ljubiti domovinu, uči ga poštenju, uči samostalnim biti, uči ga svemu dobru te budnim okom pazi i preko školskog praga u kasnijim godinama, da se u njegovo stado ne useli kakav zareznik, koji bi mu mogao raztočiti korijenje po njemu usadjenog stabla plemenitosti!

☞ Znajući dobro, da Vam govorim svima iz duše, **sazivljam ovime sastanak svih njegovih prijatelja i štovatelja na dan Uzkrsa dne 27. o. mj. u prostorije pučke škole u Belgradu u 4 sata poslie podne.**

Na tome sastanku izmieniti ćemo mnienja, na koji način da izkažemo zadnju počast našem 25-godišnjem učitelju, kada već ne mogosmo imati sreće, da njegovim smrtnim ostancima među svojima pokoj dademo.

Koliko Vas braćo i gospodo poznajem, znam da ne će nitko uzmanjkati. Dodjimo svi dobrom voljom i dobrim predlogom, a najbolji od predloga ćemo svom ljubavi i voljom ostvariti na vječnu uspomenu milog nam **Karla Šepića.**

U SUŠAKU, dne 15. ožujka 1910.

Sa veleštovanjem

Andro Knez

kr. porezni pristav.

ŠIRENJE PROSVJETE I KULTURE

U vinodolskom kraju vrlo se rano javilo zanimanje za obrazovanje.

Još u vrijeme Ilirskog pokreta na području Vinodola radile su četiri osnovne škole i to u Novom, Bribiru, Kraljevici i Crikvenici. Od sredine 19 sto-

ljeća otvara se još 13 škola i to u Selcu, Driveniku, Grižanima, Ledenicama, Krmopotama – Polju, Blaškovićima, Triblju, Sv. Jeleni - Dramlju, Hreljinu, Križišću, Bakarcu i Šmriki. Uza svaku četverorazrednu školu bila je i tzv. opetovnica koju su polazili učenici nakon završenog četvrtog razreda; nastava se izvodila dva puta tjedno. To da je osnovna četverogodišnja nastava produžena govorilo je o interesu za dodatnim obrazovanjem.

U jednom od izvještaja Modruško – riječke županije se, među ostalim, kaže:

„Primorca je goli krš silio, a more ga vodilo u strani i daleki svijet na privredu. U toj školi života, u saobraćaju s naprednim susjedima i stranim svijetom, upoznao je već ranije vrijednosti i i potrebu škole i osnovne prosvjete... Danas su škole u tim krajevima pune, dapače mnoge i prenapučene tako, da se od godine do godine proširuju, a narod rado žrtvuje svaki doprinos.

Inicijativa tu često dolazi iz samog naroda i njegovog predstavništva... Unutarnji život škola vodi svjesno i napredno učiteljstvo, koje uz sve nedaće i težinu svog životnog stanja upravo rijetkom požrtvovnošću i nesebičnošću vrši tešku zadaću svoju radeći k tome i izvan školskih zidova na svakom polju narodne prosvjete.“ (Izvješće ŽMR za 1902. str.96).

I dalje:

„Narod voli školu, te je ljubav za nju prelazila od oca na sina kao vrlo plemenita i korisna duševna baština. Ljubav prema školi stekao je taj narod pod uplivom životnih prilika u kojima se od prije nalazio i u kojima se sada nalazi. Primorcu je otvoren čitav svijet Jadranskim morem pak je tim povodom imao prilike, da dođe u doticaj sa narodima zapadnih kulturnih zemalja i u neprestanom saobraćaju s njima bio je potican, da se primakne kulturnom stepenu, na kojem se nalazi i onaj sloj pučanstva s kojim obći... I same materijalne okolnosti pučanstva odlučne su u stvari školskoj. Narod ... idući po svijetu pak stječe neku privredu, od koje po mogućnosti rado daje i na oltar prosvjete.“ (Isto)

Velika zasluga za razvitak školstva i prosvjete uopće pripada prosvjetnim radnicima – naprednom učiteljstvu ovoga kraja. Njihovim zalaganjem pokrenute su mnoge korisne akcije, među kojima i izgradnja Hrvatskog učiteljskog doma u Crikvenici. Ideja za to nastala je upravo u Grižanima 1906., gdje je tada Vinodolsko učiteljsko društvo držalo svoju Glavnu skupštinu. Tom prilikom zaključeno je da treba svim snagama poraditi na tome da se izgradi učiteljsko lječilište.

Na skupštini, održanoj 1909. u Selcu, za delegata Savezne učiteljske skupštine izabran je grižanski učitelj Ivan Fressel, koji je tom prigodom iznio prijedlog o izgradnji učiteljskog doma u Crikvenici, te nakon rasprave Skupština je donijela zaključak:

„Povjerava se Vinodolskom učiteljskom društvu da pitanje o osnutku učiteljskog sanatorija u Hrvatskom primorju prouči, predradnje obavi i svoj

obrazloženi prijedlog podnese 1910. godine na XXV Saveznoj skupštini, koja će konačni zaključak stvoriti“ (A. Cuvaj, Isto, str. 137.)

Glavna skupština Hrvatske učiteljske pripomoćne i posmrtno zadruge odobrila je u siječnju mjesecu 1912. godine gradnju Učiteljskog doma u Crikvenici i on je, pod nazivom Vila Ružica, svečano otvoren 24. travnja 1913. Uz pozdravne brzojave iz Đakova, Gospića, Koprivnice, Ogulina, Petrinje, Požege, Rijeke i Zagreba, došao je i brzojav iz Grižana. (Isto, str. 152).

O širenju prosvjete i kulture govori i podatak da već 1895. u Grižanima djeluje Narodna čitaonica, koja se do 1907. zvala Čitaonica stranke prava, a zatim Čitaonica dr. Ante Starčević. (Izvešće Županije... str. 184). Nema podataka o njenom radu, ali budući da se spominje 1901. i 1910. znači da je nastavila radom i to najvjerojatnije sve do iza 1918. odnosno do završetka I. svjetskog rata.

Od 1919. godini u Grižanima je postojalo Društvo za promicanje tjelovježbe, gimnastičko sportsko društvo „Hrvatski sokol“, u kojem su se okupljali mladi Grižanci, a postojala je tu i „podupirajuća zadruga Sv. Rok“. Slična su društva postojala u Bribiru, Crikvenici, Driveniku, Triblju, Selcu i Novom (Isto, za 1910). U Grižanima je 1935. godine osnovan i Grižanski sportski klub, koji je također okupljao mladež.

Početak II. svjetskog rata u Vinodolu ove škole su nastavile radom. Neke od njih prekinule su nastavu u 1943. godini, nakon ponovne okupacije ovog kraja od strane njemačke vojske. I sâm sam završio četvrti razred u 1942/3. šk. god. u OŠ Grižane. Učitelji su nam bili Franjo Papić i Anka Popović. Po oslobođenju škole su nastavile radom, učiteljevali su u Grižanima Đurđa Tonković-Tinjan, Jelka Balas-Balen, Mladenka Gašparović-Marušić i Ankica Pavlić, a Marijan Butorac, Ankica Rukavina i Marija Dorić-Domjan u Blaškovićima.

Po završetku četverogodišnje osnovne škole neki su učenici nastavljali nižu srednju školu i više srednje obrazovanje u Crikvenici, Rijeci i u drugim mjestima.

Kad je smanjen broj učenika spomenute osnovne škole su ukinute, a učenici, koliko ih ima iz ranijih osnovnih škola u Grižanima, Blaškovićima i Driveniku, prevoze se autobusom u Osnovnu školu Tribalj, kao središnju školu za mjesta Grižane, Tribalj i Drivenik.

* * *

Na kraju recimo da se 2007. godine obilježava 150. godišnjica državne Opće pučke škole u Grižanima (1857.-2007.) i 120 godina postojanja školskih zgrada u Grižanima i Blaškovićima i održavanja nastave u njima (1887.-2007.). U ovoj, 2008. godini navršava se 220 godina prve privatne škole u

Grižanima (1788.- 2008.), čime počinje organizirano školsko obrazovanje na ovom području.

Trebalo bi te velike obljetnice obilježiti spomen-pločom na spomenutim objektima i izdavanjem monografije o našem školstvu ili šire publikacije o Grižanima – Belgradu.

Literatura

Spomenica Škola Grižane i Blaškovići

- 1) CUVAJ, A.: Građa za povijest školstva u Hrvatskoj, knjiga II, Zagreb, 1910.
- 2) SOKOLIĆ, J.: Školstvo Vinodola, Vinodolski zbornik, br. 3, 1983.
- 3) ARHIV HRVATSKE: Riječka županija, kut. 5, prema pojedinostima navedenim u tekstu Izvješća Županije, prema pojedinostima navedenim u tekstu

Sažetak

Početak prvih „škola“ u grižansko-belgradskom kraju seže u davno 16. stoljeće, kada su belgradski kanonici i ostalo svećenstvo, kao i u susjednim mjestima, te pavlini u Crikvenici i Novom, okupljali djecu i poučavali ih u početku u bogoštovlju, a kasnije u pismenosti i računu, te osnovama seoskog gospodarstva. U 18. st. osnivaju se privatne a potom i državne (općinske) škole. Tako je u Grižanima osnovana prva općinska škola 6. svibnja 1857, a u Blaškovićima 7. rujna 1885. Te su škole ušle u sastav Centralne osnovne škole u Triblju, kao područne škole s prva četiri razreda, ali su zbog malog broja učenika bile zatvorene a učenici se školskim autobusima prevozili u Tribalj, gdje je organizirana osmogodišnja školska nastava. Po završenoj školi veći broj učenika nastavlja srednje obrazovanje u Crikvenici, Rijeci ili u drugim mjestima koja imaju organizirano srednje školstvo. Školske su zgrade neko vrijeme stajale neiskorištene i prazne, ali se radi na tome da se ponovno počnu koristiti. Tako je, primjerice u Grižanima postavljena stalna izložba o radu i životu Jurja Julija Klovića i otvorena Likovna radionica Marijana Mavrića.

Ključne riječi

Grižane, Belgrad, počeci prosvjećivanja i školovanja, škola, privatna-državna, učiteljstvo, školske zgrade, obljetnice.

Summary

Ivan Barbarić

SCHOOLS IN GRIŽANE AND BLAŠKOVIĆI

Feature for the history of schooling in Grižane-Belgrad area

The beginning of the first "schools" in the area of Grižane-Belgrad reaches to the far 16th century when the Belgrad's canons and other church officials, as in the neighboring places, and the St Paul's order in Crikvenica and Novi Vinodolski, gathered children and taught them in the beginning theology, and later literacy and arithmetic, and then the basics of land farming. In the 18th century the first private and later public (district) schools were founded. That is how in Grižane a first district school was founded on the 6th of May 1857 and in Blaškovići on the 7th of September 1885. These schools entered into the system of the Central elementary school in Tribalj as district schools with

first four grades, but due to the small number of students were closed and the students were transported with school buses to Tribalj where an eight year education was organized. Among the completion of this school most students continued secondary education in Crikvenica, Rijeka or other places which had organized secondary education. School buildings stood for some time unused and empty, but there is work being done for them to be put back into use again. That is how, for example a regular exhibition about work and life of Juraj Julije Klović has been set up in Grižane and an art workshop of Marijan Mavrović has been opened.

Keywords

Grižane, Belgrad, beginnings of enlightenment and schooling, school, private-public, teaching, school buildings, anniversaries.